

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יג, תשכ"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

אל הראשון, בזמן ובמעלה, למקורותינו, אל המקרא, הרי
נזכרת שם המלה אריה כ-45 פעם. והמלה ארי כשליש
מזה. המלה אריים (ארי, אריים כמו גדי, גדיים) נמצאת בתנ"ך
רק פעם אחת יחידה, ולעומת זאת אריות (קרוב לוודאי שווהי
צורת הרבים של אריה) 17 פעם!

אך נראה לי, שאילו גם הייתה מידת השכיחות של
ארי ואריה במקרא ביחס הפוך מזה הנזכר למעלה — ואכן
אין להעלים, שבספרותנו המאוחרת יותר, בספרות התלמודית,
מצויה הצורה המקוצרת ארי — יותר מאריה — אף אז
מצויים ועומדים היינו לעקור את חלק הארי משורשו למען
כילוי קוצים בדמות החלק וכולי או חלקו וכולי מכרם לשוננו.
הקץ לחלק הארי! נאמר ונכתוב מכאן ולהבא רק חלק
האריה, ונרים בזה מכשול מדרך דוברי עברית וכותבי עברית,
ואף „העיוורים והפיסחים“ שבין העיתונאים והסופרים ילכו
לבטח דרכם, לא ייכשלו בכתיבתם ולא יינקשו בלשונם, והכול
על מקומו יבוא בשלום.

ע"א

הערה ל„חלק הארי“ ול„הוצא להורג“

יפה עשה מר לבנון, שהתריע על השיבוש של הוספת
ה"א הידיעה או כינוי בנסמך חלק לפני הסומך הארי. ברם
יש ספק, אם נכונה הסברת השיבוש מתוך הדמיון בין ארי
זה לשם-התואר הלועזי ארי („הגזע הארי“), ואם תועיל החלפת
ארי באריה בצירוף זה. מי יערב לנו, שלא ימצאו אף אומרים
וכותבים „החלק האריה“, כשם שיש אומרים „העם-האריץ“.

„השירות הדוב הזה“ ועוד ועוד ?

ודרך אגב כדאי לחזור על מה שכבר העירו לפני שנים רבות כלפי המשתמשים בביטוי חלק הארי שלא במקומו. יש טעם להשתמש בו בהוראת „החלק הגדול ביותר“ רק במקום שמדובר על חלק, שאחד זוכה בו אגב חלוקת דבר בין אחדים. כמו שבמשל חילקו האריה, השועל והחמור ביניהם את הטרף, והאריה לקח את „חלק הארי“, כן אפשר לומר, למשל, ששלושה שותפים חילקו ביניהם את רווחי עסקם וראובן לקח את חלק הארי; אבל אין טעם לומר, לדוגמה, ש„חלק הארי“ מתושבי תל-אביב מתפרנסים ממסחר, וכיו”ב.

ובהזדמנות זו הערה קצרה על דברי מר לבנון בעניין הוצא להורג („לשוננו לעם“ קכ”א—קכ”ב, עמ’ 245). טוב שלימד אותנו המחבר, מה מקורו של ביטוי זה ומה שינוי חל בו בצורתו ובהוראתו. אולם קשה להסכים להצעה, ש„נאסוף ידינו מאותו ביטוי סתום ואטום“. הרי בלשון ימינו הוצא להורג אינו אלא ביטוי ברור לחלוטין ושגור מאוד, ואפילו הייתה צפויה הצלחה לניסיון לעקרו מן השימוש, ניסיון זה אינו רצוי כלל. צירופי לשון רבים מן המקורות השתגרו בלשוננו, ורבים מהם קיבלו משמע חדש וצורה חדשה, שלא כמשמעם וכצורתם במקורם. כלום ננסה לשרש — ואם ננסה, כלום יעלה בידינו לשרש — ביטויים כגון שבע רצון, עקרת בית, רדף עד חרמה, הדריך את מנוחתו, בירך על המוגמר ואחרים רבים, החיים בלשוננו במשמע חדש ובצורה חדשה? ועי’ במאמריו של ד”ר דב ירדן ב„לשוננו לעם“ ובספרו „מדרש לשון“ (ירושלים תשט”ז).